ГЛАСНИК ЗАВИЧАЈНОГ МУЗЕЈА, Књ. 18 (2025), стр. 43-59
REVIEW OF REGIONAL MUSEUM, Vol. 18 (2025), pp. 43-59

Др Раденко ШЋЕКИЋ
Историјски институт Црцне Горе
Подгорица

ПОТАРЈЕ И ПОЛИМЉЕ НА СТРАНИЦАМА „ЗАПИСА/ИСТОРИЈСКИХ ЗАПИСА“

АПСТРАКТ: Простор Потарја и Полимља, вјековима је био поприште турбулентних дешавања, ратова и миграција, али и извориште значајних организација, личности, покрета. На тај начин је постао неисцрпан извор за научнике, истраживаче из области друштвено-хуманистичких наука, у првом реду историчара. У раду је представљен само један сегмент богате историографске баштине о овим историјски значајним крајевима, који се односи на радове публиковане у часопису Записи/Историјски записи, аутора са ширег јужнословенског простора од 1927. године до савремености у научној периодици.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Записи, Историјски записи, Полимље, Потарје

УВОД

Потарје и Полимље су представљали поприште ослободилачких покрета и значајан како исељенички тако и насељенички простор. Поднебље које је изњедрило бројне историјске личности на различитим пољима, представљало је и представља инспирацију за научне истраживаче различитих области интересовања. Полимље је географска и историјска област у сливу ријеке Лима. Дијели се на Горње, Средње и Доње Полимље. Током историје, овај простор је има истакнут геостратешки и геополитички значај. Као једна од средишњих регија у

држави Немањића, Полимље је имало веома важну улогу у вријеме српске средњовјековне државе.

Османлијска власт је на простору Полимља и Потарја учвршћена до краја XV вијека. Учвршћивање власти је пратила изградња нових или обнављање старих градова и тврђава, у циљу формирања административно-управних и војних центара.[1] Град Брсково је пао 1399. а Бихор је освојен 1455. године. Исте године када су Турци загосподарили Косовом и Метохијом, у области између ријека Пиве и Таре и на подручју Средњег Полимља, организовали су од сточара вилајет Никшићи или Лимски Никшићи.[2] Тарски Никшићи су насељавали више села која су гравитирала ријеци Тари.[3] Српски назив Бијело Поље Турци су превели на свој језик, па се ово мјесто у административним и судским списима јавља као Аково, мјесто које се временом развило као продужетак познатијег Никољ-пазара.[4] Оно се у току XVII вијека развија у главни трговачки центар Бихора, а већ у XVIII вијеку има статус касабе. Документи из 1707. и 1717. говоре већ о тврђави Акова, њеној посади и старјешинском кадру. Нахија Комарани захватала је Средње Полимље, већим дијелом данашњи бјелопољски крај.[5]

Будимља је од првих дана османлијске владавине била центар истоимене нахије и кадилука, али и сједиште епископије. Помиње се 1477. у саставу Херцеговачког санџака, у кадилуку са средиштем у Пријепољу. Нешто касније, припојена је Призренском санџаку, да би у

---

[1] Више у: Раденко Шћекић, *Сјеверни дио данашње Црне Горе током првих вјекова Отоманске управе*, Библиографски вјесник, br. 1/3, Цетиње 2011, str. 205–216.

[2] Хазим Шабановић, *Босански пашалук*, Сарајево 1959, стр. 34;

[3] Попут села: Тврtковићи, Бистрица, Стричина, Бобановићи, Гојаковићи, Братојевићи, Зоројевићи, Кулизићи, Лепенац, Обод, Цер, Равна Река. Жарко Шћепановић, *Преглед прошлости Бијелог Поља и околине до 1918. године,* Бијело Поље (монографија), Београд 1987, 105;

[4] И. Стијепчевић/Р. Ковијанић, *Први помени Никољ-пазара и Бијелог Поља*, Историјски записи, 7/10, Цетиње 1954, стр. 610–611;

[5] Миомир Дашић, *Васојевићи од помена до 1860. године*, Народна књига, Београд 1986, стр. 100;

XVII вијеку постала средиште кадилука.[6] У изворима из XVI и XVII вијека јавља се као трг и пазар.[7] На територији Горњег Полимља јављају се три нахије: Будимље (или Комнин), Плав и Зла Река (или Злоречица). Крајем XVII вијека надлежност кадије у Пријепољу протезала се осим Будимље и на нахију Вранеш. [8]

Утврђени град Колашин који Турци подижу средином XVII вијека у нахији Никшићи, добија сталну посаду, а за издржавање су јој, као оцаклук одређени приходи од џизије хришћана нахије Пећ. У судском погледу припадао је Пријепољском кадилуку.[9] Подизањем Колашина са сталном војном посадом, успјело се ојачати феудални турски слој у Потарју, стварањем „једне љуте и убојите муслиманске крајине“ која је вршила јак притисак на православна Ровца и Морачу.[10] Једно турско утврђење је постојало и на ријеци Тари, на мјесту гдје је преко ње прелазио трговачки пут од Рисна преко Оногошта и Језера за Пљевља. Помиње се као Кула Моста ријеке Таре, и 1707. године је имала посаду од око педесет војника и статус капетаније све до половине XIX вијека.[11]

Пријепоље је представљало центар кадилука и транзитну област „Босанског друма“ између југоисточних моравско-ибарских и сјеверозападних босанских предјела.

---

[6] Хазим Шабановић, *Босански пашалук*, Сарајево 1959, стр. 165;

[7] *Историја Црне Горе*, дио III, Титоград 1975, стр. 518;

[8] Миомир Дашић, *Васојевићи од помена до 1860. године*, Народна књига, Београд 1986, стр. 99, 100, 211;

[9] Г. Елезовић, *Колашин на Тари...*, Јужни преглед, Скопље 1931, бр. 1, стр. 19, према Историја Црне Горе, дио 3, Титоград 1975, стр. 522;

[10] Миомир Дашић, *Васојевићи од помена до 1860. године*, Народна књига, Београд 1986, стр. 112;

[11] *Турски попис градова, кула и паланки босанског вилајета из 1707. године*, АНУ БиХ, стр. 113; према: Историја Црне Горе, дио III, Титоград 1975, стр. 525;

Етничке, конфесионалне промјене и миграциони процеси

Сточарско становништво које је населило жупне предјеле у првом вијеку турске власти настојало је да сачува задобијене филуријске повластице. Због такве политике, етничка слика становништва је остала очуванија у Полимљу, Потарју и долини Мораче, иако је и на тим подручјима, временом дошло до извјесних демографских промјена.[12] Етнички састав становништва у Полимљу остао је, углавном, непромијењен све до краја XVII вијека.[13] Након пада ових простора под отоманску власт, назирао се процес исламизације, који ће свој максимум досећи током XVIII вијека. Чином преласка у ислам, очекивало се побољшање материјалног положаја, ослобађање од харача и стицање веће личне и правне сигурности.[14] Поједине породице су, да би сачувале или стекле привилегије, прихватале ислам. Раширена је била појава да у оквиру истог домаћинства и породичне задруге живе међусобно сродници православци и муслимани.[15]

У нахији Лимски Никшићи и Бихору, према попису из 1485. године, нема исламизираних хришћана. Такође и опис Которанина Маријана Болице из 1614. године говори о малом броју исламизираног становништва на овом простору. Исламизација се нагло појачала након 1690. године, јер су на ширење ислама у проријеђеним бихорским насељима, због сеобе под патријархом Арсенијем III Чарнојевићем, имале велики утицај поједине муслиманске породице, досељене у Бихор из ослобођених дјелова Црне Горе и других крајева преко Саве

---

[12] Миомир Дашић, *Политичке и друштвене прилике у областима данашње Црне Горе у другој половини XIV и првој половини XV вијека,* Косовски бој у историји, традицији и стварлаштву Црне Горе, Титоград 1990, стр. 63;

[13] Вујадин Рудић, *Историјско-географске карактеристике бјелопољског краја*, Зборник радова Географског факултета, свеска 45, Београд 1995, стр. 61–62;

[14] Петар Влаховић, *Етнички процеси и етничке одреднице муслимана у Рашкој области*, Етнички састав становништва Србије и Црне Горе и Срби у СФРЈ, Београд 1993, стр. 28;

[15] Жарко Шћепановић, *Преглед прошлости Бијелог Поља и околине до 1918. године,* Бијело Поље (монографија), Београд 1987, стр. 104;

и Дунава.[16] Процес исламизације интензивније се одвија у Бихору и Коритима у XVII и XVIII вијеку, а често су један поред другог, чак и у истом домаћинству, живјели рођаци обје вјере.[17] Неисламизирано српско становништво се исељавало, махом у Србију, посебно током трајања Кандијског рата (1645–1669), аустријско-турских ратова 1690, 1714. и 1737. године.

У првим деценијама XVIII вијека Османлијско царство је, усљед опадања ауторитета и снаге централне власти, те великих територијалних губитака након Карловачког (1699) и Пожаревачког мира (1718), запало у кризу. То је резултирало повећањем пореских потраживања, често и незаконитим путем, од стране осионих локалних управа. Као реакција на то, долазило је до побуна православног становништва, нарочито током новог аустријско-турског рата 1737. године. Устаници су напали на Бијело Поље и „од Бродарева до Пријепоља посјекли Турке, а њихове тврђаве дијелом порушили“.[18]

Подизање и развој Колашина као утврђеног мјеста, доста је поспјешило исељавање православног становништва, јер је тако пресјечен до тада релативно слободан живот и кретање становништва Потарја. Тако су се села мојковачког подручја нашла уклијештена између турских утврђених градова Колашина, Бијелог Поља и Пљеваља, те се становништво махом иселило на подручје Ибарског Колашина, Јасенице, Космаја.[19] Од почетка XVIII вијека муслиманско становништво је у сталном порасту на овом простору. Бројне муслиманске феудалне породице доселиле су се са изгубљених територија преко Саве и Дунава, попут Хајдарпашића, Шеховића, бегова Ћоровића и др.[20]

Усљед слабљења моћи турског војно-феудалног уређења, повећаване су дажбине потлаченом становништву, што је доводило до повећане хајдучије и побуна. Забиљежено је да је након Бечког рата

---

[16] Миомир Дашић, *Васојевићи од помена до 1860. године*, Београд 1986, стр. 246;

[17] Милисав Лутовац, *Бихор и Корита,* Београд 1967, стр. 40;

[18] *Историја Српског народа*, четврта књига, том први, Београд 1994, стр.150;

[19] Жарко Шћепановић, *Преглед прошлости Бијелог Поља и околине до 1918. године,* Бијело Поље (монографија), Београд 1987, стр. 112;

[20] Милисав Лутовац, *Бихор и Корита*, Београд 1967, стр. 16. и 31;

1690. године у Бијелом Пољу „народ умирао од куге у толиком броју да живи нису успијевали да сахране мртве“.[21] Након сеобе православног становништва са ових простора, преостало хришћанско становништво је било изложено одмазди и репресалијама од стране Османлија. Тада је и Црква Светог Петра у Бијелом Пољу претворена у џамију која је прозвана Фехтија, или „џамија побједе“. Ова значајна црква, позната по Мирослављевом јеванђељу, као џамија је егзистирала све до ослобођења ових крајева 1912. године.[22] Тих деценија, тачније 1738. године, и манастир Шудикова у близини Будимље и Тифранске клисуре, у коме је до тада постојала значајна преписивачка школа, спаљен је од стране Турака.[23] По суровости и разарању у горњем и средњем току Лима могу се издвојити године: 1737, 1738, 1768. и 1790.[24] У нашој историографији потенцирани су хајдучки иступи православне раје, као својеврстан симболички показатељ патриотске свијести и жеље за ослобођењем и социјално-економском еманципацијом од Отоманске империје. Међутим, не мање значајни су били и разбојничко-пљачкашки иступи и становништва исламске вјероисповијести, као владајућег слоја, поготово што су они често водили ка локалним побунама и метежима.[25]

У првим деценијама XVIII вијека ово подручје је запљуснуо талас арбанашке хајдучије. Као што је познато, године 1700. бунтовни арбанашки Климент су депортовани по наредби Пећанца Ходаверди-паше Махмудбеговића (Беголија) на Пештерску висораван.[26] Пресељени су из мјеста Епаја, да би се на тај начин одвојили од немирне матице свога племена. Они се пресељењем нису одрекли

---

[21] Жарко Шћепановић, *Преглед прошлости Бијелог Поља и околине до 1918. године,* Бијело Поље (монографија), Београд 1987, стр. 109;

[22] Јово Медојевић, *Цркве у Бјелопољском крају*, Музеј у Пријепољу, Пријепоље 2000, стр. 22;

[23] Мирко Барјактаровић, *Етнички развитак Горњег Полимља*, Гласник цетињских музеја, књига 6, том 6, Цетиње 1973, стр. 178;

[24] Радован Бакић, *Становништво општине Беране*, Токови 2/2009, стр. 51;

[25] Више у: Раденко Шћекић, *Полимље и Пештер током* XVIII *вијека – немири и етнички додири,* Милешевски записи 9, Пријепоље, 2012.

[26] Јован Томић, *О Арнаутима у Старој Србији*, Приштина, 1995.

својег ранијег начина живота, четовања, пљачке, познате као *ешкија*, која се раширила и по областима каснијег Новопазарског санџака. Пресељени Климент су били изложени константном притиску да приме мухамеданску вјеру. Још 1708. године напали су многе куће у Бихору и Трговишту (Рожајама), побивши многе житеље и опљачкавши путнике који су из правца Косова путовали за Босну. Девет година касније, 1717. године, аге тврђава у Рожајама, Плаву, Бијелом Пољу и Колашину, заједно са својим ајанима, поднијели су махзар (односно представку) Порти у коме су молили да се ухвате поменути разбојници и да се примјерено казне.[27] Јован Томић наводи да су до 1765. године готово сви пресељени Арбанаси римокатоличке вјере на подручју Пештера и Рожаја – примили ислам.[28]

Са војним командантима по касабама повезују се и представници феудалног апарата, спахије и заими. Тако је 1730. године дошло до бунтовног покрета раје која је живјела на зијамету заима Мехмеда у кадилуку Пријепоље, у селу Жуџе, како је тада записано. Наиме, тамошњи кметови су из револта одбили да плаћају порезе напавши и посаду која је чувала утврђење у Морачи. На напад тврђаве устаници су се одлучили зато што су аге и војници поменутог утврђења упадали у њихова села и спроводили пљачке и насиље. Незгода по Порту је лежала у томе што је побуњена раја подстицала православно становништво у сусједним областима за отказивање послушности. Да би се смирило стање, Порта је именовала херцеговачког намјесника Рустема и пријепољског кадију да изврше увиђај.[29]

То стање је нарочито погађало православне етничке просторе, заоштравало однос међу конфесијама, а расле су и класне супротности, а све је то у конкретном случају на широком простору убрзало акције

---

[27] Богумил Храбак, *Немирно стање у касабама на сјеверу Црне Горе у доба кризе и насељавања (XVIII век)*, Историјски записи 4/1987. стр. 64–66;

[28] Јован Томић, *О Арнаутима у Старој Србији*, стр. 91,92; Миомир Дашић, *Васојевићи од помена до 1860. године*, Београд 1986, стр. 247;

[29] Комисија за историју Босне и Херцеговине при АНУБиХ, инв. бр. 139/6, према Богумил Храбак, *Немирно стање у касабама на сјеверу Црне Горе у доба кризе и насељавања (XVIII век)*, Историјски записи 4/1987. стр. 70.

за покретање општег устанка 1804. и 1815. године.

Потарје и Полимље на страницама *Записа* и *Историјских записа*

У овом поглављу, у кратким цртама направљен је пресјек објављених чланака који се тичу простора Потарја и Полимља на страницама научних часописа ***Записи*** (1927–1941) и ***Историјски записи*** (од 1948. до данас):

- Тако **Жарко Шћепановић**[30], у чланку *Средњовјековна села Јабучно и Палеж и граничне међе жупе Љубовиђе* описује ову значајну средњевјековну жупу.

- Док **Хамид Хаџибегић**[31] пише о сточном фонду Бихора, Трговишта и Новог Пазара у 1585. години.

- **Милић Дујовић**[32] пише чланак *Манастир Св. Тројице код Пљеваља од оснивања до 1859. године.*

- **Андрија Лубурић** у часопису Записи из 1930. говори о Кричима[33], предсловенском племену, које је првобитно живјело између Таре и Лима, на западу све до Јелеча и Сутјеске код Фоче, а на истоку до Колашина. За тај предио Нићифор Дучић каже да се називао Кричак са својим кричким војводама који су водили крваве бојеве са досељеницима Србима. Кричи су сматрани за дио народа Матаруга, а Срби су им дали име јер су кричали када би говорили, бар им је тако дјеловало. Слична аналогија: Германе су Словени назвали Немцима јер су били нијеми за словенске језике. Остали су топоними Кричак око Таре, Кричачко поље на Синјајевини и нека словенизирана братства, кричка по поријеклу попут бањски Кокотовићи и Мишковићи. У Дробњаку, последњи изданак Крича је умро 1875. године. Звао се Јефто из породице Гуска у Косорићима. Лако их је било разликовати од осталих Дробњака, јер су били особити. Потомци

[30] Историјски записи, 3-4 1970, стр. 399–404.

[31] Историјски записи, 4-1969, стр. 585–616.

[32] Историјски записи, 3-4 2023, стр. 121–134.

[33] Записи, књ. 6, 1930, стр. 40–42.

Крича су били: црнопурасти, онижи, дебелих усана и зелених очију. Лубурић у овом раду сматра да су називи Дурмитор и Пирлитор наслијеђени од Крича.

- **Радоња Вешовић** пише о „четовању према Плаву, Гусињу и Ругови[34]“током 18. и 19. вијека. Ове српске чете су успјеле да ликвидирају 40-их година 19. вијека тада чувеног силника пашу Шеховића, као и да зауставе походе ратоборних Климената низ долину Лима.

- **Ејуп Мушовић**[35] у раду *Порези и буне у Рожајама и Бихору 1765–1768* писао је о бурним дешавањима на поменутим просторима током друге половине 18 вијека.

- **Миомир Дашић**[36] је публиковао чланак *Феудални односи и етничка кретања у Горњем Полимљу у 18. и првој половини 19. вијека*.

- Милисав Лутовац у раду *Културни споменици у Бихору*, простору десне обале ријеке Лима између Берана и Бијелог Поља, пише о бројним црквама и манастирима у овом дијелу Полимља који су током 17. и 18. вијека уништени од стране Османлија, у селима: Ивање, Црнча, Азање, Затон, Брзава, Вољавац, Сутиван, Расово.[37]

- **Ђоко Пејовић**[38] у раду *Из историје подручја Пљеваља и Бијелог Поља од краја 18. до средине 19. вијека*, пише да је 1823. године исказана жеља да се од турских власти добије дозвола да се у Пљевљима отвори српска школа, која је 1831. године имала три учитеља.

- **Миомир Дашић**[39]је имао публикован чланак *Хајдучија и четовање на горњим токовима Таре и Лима од средине 19. в до велике источне*

[34] Записи 1930, стр. 162–137.

[35] Историјски записи, 3-4 1985, стр. 57–67.

[36] Историјски записи, 3-1980, стр. 5–63.

[37] Записи, 1930, стр. 30–33.

[38] Историјски записи 4-1979, стр. 71–96.

[39] Историјски записи, 1-1979, стр. 5–72.

кризе“ као и чланак који говори о постанку Берана почетком 60-их година 19. вијека.[40]

- **Душан Вуксан** у тексту *Муке Васојевићких учитеља*, описује проблеме у раду двије школе у Полимљу у Васојевићима, отворене 1863. године у Андријевици и 1869. године у Ђурђевим ступовима.[41]

- **Жарко Шћепановић** у раду *Друштвено-економске прилике у Затарју уочи и за вријеме Источне кризе 1875–78*[42] пише о тешком животу православног становништва у Потарју, силеџијству и малтретирању и наметима локалних ага и бегова, као и наметима фанариотског владике из Мостара. У раду се говори и о хајдучким дружинама Мића и Јована Глушчевића, Митра Робовића и Маринка Леовца.

- **Бранко Перуничић**[43] у Историјским записима из 1962. године, у раду *Извјештај о стању у округу Пљеваљском 1913. године*, пише да је по ослобађању Пљеваља, командант српске војске Миливоје Анђелковић Кајафа поставио за предсједника општине пљеваљске Муратбега Селмановића. Окружни начелник Милорад Јовановић поднио је министру унутрашњих дела Краљевине Србије Извјештај који је између осталог пун социолошких, етнолошких, историјских података. Извјештај детаљно описује затечене аграрне односе. Износи податак да је тада у вароши Пљевља, дакле 1913. године, било 1539 домова у којима је живјело око 7.500 становника, док је Пљеваљски срез тада имао око 18.700 становника, а Пријепољски срез око 25.000 становника.

-**Богумил Храбак**[44] у раду *Прошлост Пљеваља по дубровачким документима до почетка 17. вијека* пише о трговини са Дубровником, о изгледу Пљеваља, о низу разбацаних кућа. Тек доласком Турака, насеље постаје ушорено и збијено. Почиње трговина рудом званом *црвац, цинабарид,* а Пљевља постају и пијаца за коже.

---

[40] Историјски записи, 1-1977, стр. 49–79.

[41] Записи, 1937, стр. 55–57.

[42] Историјски записи, 1-2 1974, стр. 55–94.

[43] Историјски записи 3-4 1962, стр. 515–533.

[44] Историјски записи, 1-2 1955, стр. 1–38.

- **Жарко Шћепановић**[45] је публиковао рад *Ослобођење Бијелог Поља 1912. и организација власти* као и чланак *Бјелопољска бригада црногорске војске у Првом свјетском рату.* [46]

- **Неда Донат**[47] у чланку *Просвјетне прилике у Црној Гори за вријеме Аустро-Угарске окупације 1916–1918* пише да током окупације Пљеваљска гимназија није радила и да је била претворена у болницу за рањенике. Школска архива је била спашена захваљујући директору Лазу Поповићу који ју је пренио на Цетиње и у Скадар.

- **Мијушко Шибалић** у чланку о учешћу Језеро-шаранског батаљона у Пљеваљској бици[48] децембра 1941. истиче да је поменути батаљон за операције у Санџаку ангажовао 306 бораца опремљених са 275 пушака и 55 бомби, а да су из батаљона у бици на Пљевљима погинула 52 борца.

- **Перо Крстајић** је публиковао чланак објављен 1961. године под насловом *Дурмиторски народноослободилачки партизански одред*.[49] Овај одред је учествовао у Пљеваљској бици децембра 1941. године; дејствовао је по Санџаку.

- **Јован Бојовић** у раду из 1961. године *Партизанска болница у Жабљаку 1941–42*[50] пише да је након партизанске катастрофе при нападу на Пљевља, када су погинула 203 борца а рањено 269, уочен недостатак довољног броја санитета. Због увјерења да ће Пљевља бити заузета, нису на вријеме евакуисани сви рањеници, углавном из Језеро-шаранског батаљона, тако да је њих 15 заробљено, мучено и стријељано од стране окупатора. На Жабљаку у кућама Светозара Жугића и Јована Вуковића оспособљено је 8 одјељења за смјештај рањеника.

---

[45] Историјски записи, 1-2 1986, стр. 68–93.

[46] Историјски записи, 2-3 1987, стр. 5–32.

[47] Историјски записи, 3-4 2017, стр. 119–127.

[48] Историјски записи, књ 5, 1951 стр 186–194.

[49] Историјски записи, 1961, стр. 1–44.

[50] Историјски записи 3-1961, 443–474.

- **Вуко Драгашевић**[51] у чланку *Поводом 20-годишњице штрајка у Пљеваљској гимназији* пише о штајку ученика-комуниста у Пљеваљској гимназији марта 1939. године. Том приликом је из гимназије, након штрајка, по казни искључен 71 ученик.

- **Илија Лопушина**[52] је публиковао чланак под насловом *Педесет година Пљеваљске гимназије.*

- **Душан Мартиновић**[53] у чланку *Професор Лазо Ћ. Поповић о Пљеваљској гимназији*, пише о знаменитом просвјетном раднику и путописцу, иначе братанићу Симеона Дајбабског. Лазо Поповић је постављен за директора Државне ниже гимназије у тек ослобођеним Пљевљима 1913. године. У неколико писама упућених Цетињу, директор Поповић описује карактерологију људи у Пљевљима, даје позитивне или негативне карактеристике наставничког кадра и бројне друге занимљиве информације.

- О Пљеваљској бици су писали: Радован Вукановић[54], Павле Милошевић,[55] *Одјек и последице Пљеваљске битке у Црној Гори*, Обрад Цицмил[56], Радоје Пајовић[57], Владимир Роловић, *У Пљевљима 1. децембра 1941*[58], Милија Станишић, *Стратегијско-оперативни аспект Пљеваљске битке.*[59] Наведени аутори комунистичке провенијенције су, у форми политике и међусобног сучељавања ставова, настојали да о овој теми дају своје виђење.

- Чланак **Жарка Лековића**[60] под насловом *Пљеваљска битка – увод у грађански рат*, описује катастрофу комуниста при нападу на

[51] Историјски записи, 1-1959, стр. 252–261.
[52] Историјски записи, 1-3 1952, стр. 139–149.
[53] Историјски записи, 3-4 1998, стр. 157–180.
[54] Историјски записи, 3-4 1971, стр. 669–671.
[55] Историјски записи, 1-2 1971 и 3-4 1971.
[56] Историјски записи, 3-4 1971, стр. 684–686.
[57] Историјски записи, 3-4 1971, стр. 690–691.
[58] Историјски записи, 4-6 1951, стр. 179–189.
[59] Историјски записи, 3-1977, стр. 488–513.
[60] Историјски записи, 1-2 2022, стр. 157–177.

утврђена Пљевља 1. 12. 1941: лоше организован напад са великим губицима, градске борбе партизана са локалним муслиманским становништвом, осипање партизанског одреда који је са 3700 спао на 650 бораца након битке, као и међусобне оптужбе партизанских команданата; почетке братоубилачког грађанског рата, Пасје гробље у Колашину, Баре Крајске, ликвидацију од стране партизана преко 70 италијанских заробљеника, репресалије Италијана према цивилима у пљеваљском крају.

РЕЗИМЕ

На претходним странама је дат одређени пресјек тема и аутора који су истраживали и писали о простору Полимља, Потарја, Затарја. Теме чланака су биле разноврсне, од средњовјековних до Другог свјетског рата. Неки аутори су – у складу са својом идеолошком визуром и у складу са временом и друштвеним поретком у коме су стварали – у својим радовима давали и видљиву идеолошку ноту. Часописи Записи и Историјски записи су деценијама, од 1927. до савремености, представљали значајну периодику за бројне истраживаче и теме.

ЛИТЕРАТУРА

Богумил Храбак, *Немирно стање у касабама на сјеверу Црне Горе у доба кризе и насељавања (XVIII век)*, Историјски записи 4/1987.
Вујадин Рудић, *Историјско-географске карактеристике бјелопољског краја*, Зборник радова Географског факултета, свеска 45, Београд 1995.

Г. Елезовић, *Колашин на Тари...,* Јужни преглед, Скопље 1931, бр. 1 према Историја Црне Горе, дио 3, Титоград 1975.

Жарко Шћепановић, *Преглед прошлости Бијелог Поља и околине до 1918. године*, Бијело Поље (монографија), Београд 1987.

И. Стијепчевић/Р. Ковијанић, *Први помени Никољ-пазара и Бијелог Поља*, Историјски записи, 7/10, Цетиње 1954.

Историја Српског народа, четврта књига, том први, Београд 1994.

Историја Црне Горе, дио III, Титоград 1975.

Јован Томић, *О Арнаутима у Старој Србији*, Приштина 1995.

Јово Медојевић, *Цркве у Бјелопољском крају*, Музеј у Пријепољу, Пријепоље 2000.

Комисија за историју Босне и Херцеговине при АНБиХ, инв. бр. 139/6, према Богумил Храбак, *Немирно стање у касабама на сјеверу Црне Горе у доба кризе и насељавања (XVIII век)*;

Милисав Лутовац, *Бихор и Корита*, Београд 1967.

Миомир Дашић, *Васојевићи од помена до 1860. године*, Народна књига, Београд 1986.

Миомир Дашић, *Политичке и друштвене прилике у областима данашње Црне Горе у другој половини XIV и првој половини XV вијека*, Косовски бој у историји, традицији и стваралаштву Црне Горе, Титоград 1990.

Мирко Барјактаровић, *Етнички развитак Горњег Полимља*, Гласник цетињских музеја, књига 6, том 6, Цетиње 1973.

Петар Влаховић, *Етнички процеси и етничке одреднице муслимана у Рашкој области*, Етнички састав становништва Србије и Црне Горе и Срби у СФРЈ, Београд 1993.

Раденко Шћекић, *Сјеверни дио данашње Црне Горе током првих вјекова Отоманске управе*, Библиографски вјесник, бр. 1/3, Цетиње 2011.

Раденко Шћекић, *Полимље и Пештер током XVIII вијека – немири и етнички додири*, Милешевски записи 9, Пријепоље, 2012.

Радован Бакић, *Становништво општине Беране*, Токови 2/2009.

Турски попис градова, кула и паланки босанског вилајета из 1707. године, АНУБиХ, према: Историја Црне Горе, дио III, Титоград 1975.

Хазим Шабановић, *Босански пашалук*, Сарајево 1959.

ЧАСОПИСИ ЗАПИСИ И ИСТОРИЈСКИ ЗАПИСИ:

Записи, 1930.

Записи, 1937.

Записи, књ. 6, 1930.

Историјски записи 3-1961.

Историјски записи 3-4 1962.

Историјски записи 4/1987.

Историјски записи 4-1979.

Историјски записи, 1-1959.

Историјски записи, 1-1977.

Историјски записи, 1-1979.

Историјски записи, 1-2 1955.

Историјски записи, 1-2 1971. и 3-4 1971.

Историјски записи, 1-2 1974.

Историјски записи, 1-2 1986.

Историјски записи, 1-2 2022.

Историјски записи, 1-3 1952.

Историјски записи, 1961.

Историјски записи, 2-3 1987.

Историјски записи, 3-1977.

Историјски записи, 3-1980.

Историјски записи, 3-4 1970.

Историјски записи, 3-4 1971.

Историјски записи, 3-4 1971.

Историјски записи, 3-4 1971.

Историјски записи, 3-4 1985.

Историјски записи, 3-4 1998.

Историјски записи, 3-4 2017.

Историјски записи, 3-4 2023.

Историјски записи, 4-1969.

Историјски записи, 4-6 1951.

Историјски записи, књ. 5, 1951.

Radenko SCEKIC, PhD

AREAS POTARJE AND POLIMLJE ON THE PAGES OF "RECORDS/HISTORICAL RECORDS"

SUMMARY

The area of Potarje and Polimlje has been the scene of turbulent events, wars and migrations for centuries, but also the source of significant organizations, personalities, and movements. Thus becoming an inexhaustible source for scientists, researchers in the field of social and human sciences. First of all, historians. The paper presents only one segment of the rich historiographical heritage about these historically significant regions. The segment refers to works published in the journal Zapisi/Istorijski zapisi, by authors from the wider South Slavic area from 1927 to the present day in scientific periodicals. Potarje and Polimlje were the scene of liberation movements and a significant area for both emigration and settlement. The climate that gave birth to numerous historical figures in various fields, which represented and is an inspiration for scientific researchers in various fields of interest. Polimlje is a geographical and historical area in the basin of the Lima River. It is divided into Upper Polimlje, Middle and Lower Polimlje. Throughout history, this area has had significant geostrategic and geopolitical importance. As one of the central regions in the Nemanjić state, Polimlje played a very important role during the Serbian medieval state.